

Butlletí

del

Centre Excursionista de Catalunya

Notes d'excursions per la Conca de Meià

(Acabament)

DE VILANOVA DE MEIÀ A ALÓS. Tenim ja ressenyat, en sentit invers, el camí de Vilanova a Alós, passant per Baldomar. Farem ara no més una indicació, car no l'havem transitat, del camí directe de Vilanova a Alós. Es va a trobar primer, en cosa de mitja hora, l'enrunada capella de Sant Pere i vora de la mateixa es passa a l'altre costat del riu d'Aubac, la minsa corrent del qual es coneix també pel nom de riu de Santa Maria, canviant-lo pel de Sant Pere en arribar en terme de Vilanova. Puja tot seguit el camí per assolir la carena de la serra que tanca la conca per aquest indret i s'entra després a la verda i bonica Vall d'Eriet, on sols hi ha unes quantes pagesies escampades que formen un municipi rural agregat al de Baldomar, d'on dista 6 quilòmetres. Es travessa l'esmentada Vall d'Eriet, trobant-se pel camí cal Peguera, després cal Goliart i la capella romànica de Sant Bartomeu i més enllà cal Collada, a dues hores aproximadament de Vilanova. Més amunt s'acaben els conreus, tornant-se el terreny despoblat, erm i pedregós, pujant i baixant el camí fins a Alós en cosa de una hora i mitja des de cal Collada. S'hi esmercen en total, en el trajecte, tres hores i mitja grasses.

EXCURSIÓ A LA BARONIA DE LAVANÇA. Es troba situada aquesta subcomarca, com ja havem dit, al cantó de sol ixent de la Conca de Meià i la formen el següents pobles: Lluçàs, que és la capital, Gàrso-

la, Argentera, Buada i Tòrrec. A mesura que anirem ressenyant l'excursió, farem constar les particularitats especials de cada un d'aquests pobles. De Vilanova a Gàrsola hi ha mitja hora llarga o tres quarts, qual trajecte, així com també la població, tenim ja ressenyats anteriorment. Anirem, doncs, cap a Argentera on es va en cosa de 20 minuts. El camí surt de Gàrsola baixant fins a trobar el riu Boix, que es travessa per una palanca de fusta, quasi al començ d'un formosíssim engorjat molt pintoresc. S'enfila el camí per la vorera esquerra, enlairant-se considerablement sobre el riu, ple son llit de roques colossals, per on l'aigua rebot d'ací d'allà fent molt de brogit. A uns quants metres sobre el camí, hi ha, a la meitat del congost, la cova dels Gitanos, que és una bauma bastant gran. Prop de Gàrsola hi ha el Forat Negre, del qual diuen en surt, quan bufa el llevant, mitja mola d'aigua. Després d'un sobtat revolt del camí, es veu ja, gairebé a tocar, l'església de Nostra Dona del Remei d'Argentera edificada al mig d'aquella solitud, tenint sols per companyona una vella casa on serven les claus del temple i al costat d'aquesta casa n'hi ha una altra amb els sostres enfonsats que servia abans d'abadia.

La sobredita església té la forma de creu llatina i per sa planta i la direcció de l'absis rodó mirant a sol ixent, apar de llunyana època romànica, havent estat desfigurada per posteriors reformes de diferents estils. (Làm. LV). La volta és de punta d'atmetlla sostinguda per tres arcs torals i el triomfal al començament de l'absis. Té els murs interiors completament emblanquinats de calç i l'altar major està pintat sobre tela figurant columnes i altres ornaments propis del gust renaixentista. Darrera l'altar, ocupant tot l'espai de l'absis, es construí un cambril per col·locar-hi la venerada imatge de la titular, que apareix amb habillament apropiat, tenint el Nin en el braç esquerre. Tant la Mare com el seu Fill, sols tenen escultures respectives testes i les mans.

De l'exterior de l'església, l'únic que pot remarcar-se és l'alta espadanya que serveix de campanar, construïda de bons carreus. El P. Camós esmenta la Mare de Déu de la Pera d'Argentera o de Gàrsola, qual nom és avui desconegut en l'encontrada. Podria molt bé haver-se donat el cas, com en altres casos semblants, d'un canvi de devoció a la imatge, dedicant-li posteriorment el culte del Remei o de la Salut, que amb ambdós títols la presenta el Butlletí de la Diòcesi corresponent al mes d'abril de 1904. Aquesta església havia estat parroquial i dedicada a la Santa Creu. Ara el veïnat d'Argentera depèn en l'espiritual de la parròquia de Gàrsola.

Al cim d'una enasprada penya s'aixecava el castell d'Argentera, nomenat de Tanca-la-porta per un autor antic (1). En resta no més una grossa torra rodona, i probablement els seus primitius senyors el desempararien per traslladar-se en lloc més avinent. Més tard, el que havia estat inexpugnable fortalesa, és convertí en una placèvola masia coneguda per cal Melxut, avui també abandonada.

Darrera l'església d'Argentera, continua el camí, el qual va pujant sensiblement en direcció a mà dreta fins a arribar dalt d'un pla on es troba la casa del Pau d'Argentera, important pagesia amb un escut sobre la porta i finestres amb motlures gòtiques. Hi ha allí dos camins. L'un va dret a la carretera i surt al davant d'una casa que en diuen de la Viudeta. L'altre camí tomba vers la dreta, passant pel davant d'una gran casa enrunada de la qual no més en resten unes ennegrides parets i un gran cup rodó de pedra que a primera vista apar una torre esmotxada. Més enllà hi ha cal Cisteller, que és un gran casal quadrat conegut també amb el nom del Castell. Quasi a tocar brolla una font i davant del casal hi ha una petita ermita o capella de Nostra Dona del Roser, en el frontis de la qual es llegeix la data de 1817. La seva insignificància i pobresa, tant exteriorment com a l'interior, ens excusa de fer d'aquesta capella més especial menció.

Seguint el mateix camí es surt també de seguida a la carretera de Vilanova. Des d'Argentera no hi haurà més de 30 minuts.

Per anar a Lluçàs cal remuntar la susdita carretera en direcció a Artesa, fins a trobar a mà esquerra, un ample i ben cuidat camí veïnal de carros que mena a dita població. Pot anar-s'hi també per una dreuera que comença al costat mateix de l'esmentada casa de la Viudeta, qual camí és un corriol molt costarut, però ràpid, ja que en quinze minuts es puja dalt del serrat. És aquest un extens planell d'on es frueix de llunyans horitzons, més que tot vers l'alterosa muntanya d'Aubens, la serra de Cadí i la del Port del Comte, albirant-se també més ençà el cònic turó de Montmagastre. Es travessa de biaix, en vint minuts, aquest planell, fins arribar a Lluçàs, que té solament uns 130 habitants i malgrat això, és la població més important de la Baronia de Lavança i capital, com havem consignat, del districte municipal que porta aquest nom.

L'església parroquial està situada a un extrem del poble. És de bons carreus lluint en el frontis un interessant ull-de-bou i la porta amb dovelles, resseguides per una estreta motllura. En la dovella central hi ha la data 1630. Més tard sofrí aquesta església una im-

1 P. ROIG i JALPÍ, obra citada, pàg. 94.

portant restauració; segons indica una bonica làpida col·locada al costat esquerre de la façana, la llegenda de la qual diu així: «Segona edificació i posar la porta... da al... Octubre any 1730».

En l'altar major, dedicat a Sant Pere Apòstol, també es constata la data de la seva construcció en 1765 i la de la de 1770 de quan fou daurat. L'altar del Roser pertany a una època més antiga, puix porta la data de 1678.

És objecte de gran devoció a la parròquia, la imatge del Sant Crist del Bonconsol, l'escultura del qual és poc notable, medint 1'28 metres alt. (Lám. LXI). Comparteix semblant veneració la Mare de Déu de Gràcia, que té també altar propi i un cambril petit i pobre. La imatge és de faccions escaientes i porta vestidures de roba, car sols té esculurada la testa. És especial advocada contra la sequedat, com així ho fan constar els seus goigs:

En aigua per dar favor
del Cel mudau la serena.

Els mateixos goigs expliquen que aquesta imatge estava abans en una ermita, d'on fou traslladada a la parròquia.

Dins el terme de Lluçàs, a una hora i mitja del poble, vers la muntanya i en un indret molt escabrós, hi ha la cova de Lavança, que segons En Madoz, donà nom a la Baronia. També és coneguda aquesta cova per la Casa de Lavança, ja que està habitada i sembla es tracta d'una masia de les més importants en l'encontrada. Hom suposa, també, que de molt antic ha servit la cova esmentada de soplug a l'home, havent-s'hi trobat en temps passats, un crani d'una persona jove com de quinze anys.

Des de Lluçàs s'albira a tres quarts lluny, vers el cantó de Llevant, el poble de Tòrrec, que té una petita església. Anant-hi directament des de Vilanova, es segueix bon tros del camí de Lluçàs fins a l'indret on en diuen *els Rams*. Allí es bifurca el camí, prenent-se aleshores el de l'esquerra que porta a Tòrrec, d'on en quaranta cinc minuts aproximadament, pot anar-se al poble de Montargull, situat a la carretera d'Artesa de Segre a Tremp.

El darrer lloc de la Baronia de Lavança que ens manca esmentar és Buada, situat a menys de mitja hora de Lluçàs, en direcció a la carretera de Vilanova a Artesa, d'on és quasi a tocar. És un petit llogaret compost de molt poques cases i que ni tan sols posseeix església pròpia.

De Lluçàs a Vilanova, el camí surt d'enfront de l'església, pujant

de primer pausadament cosa de mitja hora. Després es va voltant la muntanya dita del Cogulló, i en altra mitja hora, baixant sempre, es troba el riu Boix, que es travessa per un pont de pedra d'un sol arc, tocant al molí del Mig, dessota mateix de Vilanova. Riu amunt hi ha no gaire lluny, el molí de Caps i en avall del pont, el molí de Sols. Són curiosos els noms d'aquests molins, que com ja s'endevina determinen la seva respectiva situació al llarg del riu, ço és; el de Caps és el superior o de dalt, ve després el del Mig i més avall d'aquest el de Sols o sigui el de baix. L'aplicació del mot *sols* com adjectiu d'una cosa que està situada en un pla inferior o més baix, és d'us corrent a la Conca de Meià i en altres comarques lleydatanes. A més de l'exemple suara esmentat, recordem ara que a Guardia de Tremp existeix una plaça coneguda per la de Solsdivila o Soldevila, la qual està a la part baixa del poble. En igual situació hi ha una plaça a Almenar, on s'aixeca una bonica creu de pedra, que li diuen també de Solsdivila.

DE VILANOVA A BONREPÒS: Es surt de Vilanova per la part alta de la vila en direcció nord, passant per la Creu del Portal de dalt i tot seguit es deixa l'antic camí per saltar a la carretera acabada de construir fins a l'Hostal Roig. Pot seguir-se també de bon principi la carretera, agafant-la dessota el poble. Al cap d'un quart aproximadament, es troba el pont del riu Merlé sobre el barranc del mateix nom, que baixa dels vessants nord del Puig de Meià. A la dreta i a l'altre costat del riu Boix, hi ha la font de la Canal i damunt d'aquesta s'albira a força alçària la cova del Castejon, molt gran i destinada a tancar-hi bestiar.

A mida que s'enlaira la carretera, els grans penyalars rogens que s'alcen a ambdues riberes s'atansen, donant al paisatge un aspecte feréstec i grandios, en particular a l'indret de l'antic pont de Barmó o de la Gata, pertanyent al camí vell, qual pont queda a l'esquerra de la carretera amb un estrep a aquesta. A l'enfront, riu amunt, tanca aquella estreta vall una fenomenal cinglera batejada amb el nom de la «Rocà dels Arcs» de parets altíssimes i tallades verticalment. Del pont del riu Merlé al de la Gata, hi ha deu minuts i extremig d'ambdos ponts es deixa a la vorera esquerra del riu la font de l'Eura.

Al cap de deu minuts més, es troba a mà dreta el camí de Fabregada i que mena també a Bonrepòs. Deixarem aquí la carretera, la qual continua ascendint, per endinsar-se després en l'engorjat del Pas Nou, qual trajecte descriurem en l'itinerari següent.

L'al·ludit camí de Fabregada és bona cosa costarut però, en can-

vi, no és excessivament llarg. Dalt de la costa hi ha el coll de Cabesses, bifurcant-se allí el camí. Agafant el de mà dreta, es va al llogaret de Montodó o Montredó, de molt pocs veïns, pobre i mig amagat en aquella comarcada tan deserta. El camí de l'esquerra continua vers a Bonrepòs.

A la mateixa bifurcació, hi havia hagut en temps molt llunyans el poble de Fabregada, desaparegut per complet en l'actualitat. Recordant la seva existència, sols resten les ruïnes de l'ermita o capella de Sant Cerní, bellament edificada al cim d'un isolat turó, i la cova de les Monges que es veu a l'enfront de l'ermita, a mig caire d'una alta cinglera. A la cova es veu encara algú tros de paret de pedra i altres obres, tal vegada construïdes per la seva defensa, el que denota haver estat habitada per l'home. I que ho seria potser també en època prehistòrica, ho fa suposar la troballa que s'hi feu, segons ens digueren, d'un crani amb un clau de ferro clavat.

En diuen la *Cova de les Monges* per uns violeTERS que en l'espaldat de la penya i en un tros de mur, hi floreixen tots els anys. La fantasia popular li apar veure-hi representades pels violeTERS unes monges cuidant son jardí. La bellesa d'aquell pintoresc recó, junt amb les seves ruïnes, fa que s'hi respiri una flaire de poesia que enamora. També es frueix d'un extens panorama, albirant-se relativament prop, el turó de Montmagastre i allà d'enllà, serres i més serres, sobressortint, esfumada al fons, la silueta del Montserrat.

El poble de Fabregada estava comprés en 1304, dins la Vegueria de Camarasa, passant allí la línia divisòria amb la Vegueria de Pallars, la qual «ix per la serra de Benavent a Bonrepòs et a Fabregada. Et afronta el terme de Montmagastre. Et de Fabregada parteix per la serra de Montsech et passa serra sobre Ager al Riu de Caserres».

Prement a mà esquerra un pintoresc camí que surt de quasi el mateix coll de Cabesses i d'enfront d'una barraca construïda d'obra, es pot anar en 25 minuts a la font Blanca i a la sortida del Pas Nou.

El camí de Bonrepòs continua pujant i voreja els grans penyalars, que s'alcen a la seva esquerra. En envoltar l'extrem de la muntanya, el terreny esdevé poc accidentat i la vegetació hi és molt migrada, passant pels indrets nomenats: *les Marrades*, *lo Pelat* i la Coma d'Espinal, havent deixat també a mà esquerra, als trenta i cinc minuts de Fabregada, el camí que mena a l'Hostal Roig. Una forta baixada en zig-zag per dins d'un aclarit bosc de pins i d'alzines, condueix a una fondalada on hi ha un extens camp de trumfes. D'allí s'emprèn la darrera pitrada que en pocs minuts puja a trobar

un bon camí de carros ombrejat d'arbres sapats i seguint-lo, a la dreta, porta a la Quadra de Bonrepòs. De l'esmentada bifurcació amb el camí de l'Hostal Roig, fins a Bonrepòs, hi ha trenta minuts i en tot el trajecte des de Vilanova s'esmercen sols dues hores i mitja.

La dita Quadra és actualment una grandiosa masia envoltada d'una magnífica roureda d'arbres centenaris, propietat de la família Gironella de la nostra capital. Està situada en els vessants nord de la serra de Bonrepòs, que és una perllongació de la de Comiols, dominant-se bona part de la Conca de Tremp i en particular la seva subcomarca d'Isona, qual important vila s'albira perfectament. Més enllà, les serres es succeeixen amb insistent elevació i amplada, fruint-se d'un panorama formosíssim.

En una reconada de dessota Bonrepòs, neix el riu de Sant Salvador que després de recollir les aigües dels torrents de Biscarri, Llordà i Isona, s'ajunta amb el riu d'Abella prenent aleshores el nom de riu de Gavet, el qual desguassa al Noguera-Pallaresa més avall de Palau, travessant, per consegüent, gairebé tota la Conca de Tremp.

La carretera que baixa de la serra de Comiols, passa pel dessota de la repetida Quadra de Bonrepòs. Aquesta darrera havia estat un petit Santuari que hom suposa habitarien monjos o ermitans. Passà després a dependre del convent de Bellpuig de les Abellanes, de canonges premostratencs, que convertiren el Santuari en priorat, i per la seva conservació hi tenien al menys dos canonges. Això es feu durant o poc temps després del govern de l'abat Arnau de Monte, qui ho era en 1203 i es creu també que els en feu donació el comte d'Urgell, Ermengol VIII (1). Els fills de Sant Norbert hi feren grans reformes, ampliant l'edifici i construint en l'església en 1615 un petit cambril. Per aquesta mateixa època, s'encarregaren de la cura d'ànimes d'una parròquia veïna nomenada de Santa Anna de Montodó, constituïda per algunes pobres pagesies escampades a racer de la serra de Bonrepòs, qual fet donà peu en 1786 a unes fortes discussions entre l'erudit historiador i canonge de Bellpuig de les Abellanes P. Pascual, i el Bisbe d'Urgell per les pretensions jurisdiccionals d'aquest. El susdit bisbe, que no era pas català, exigia que se li reconeguessin els drets episcopals de visita a ço que es negaren resoludament els premostratencs arribant al punt de privar-li l'entrada al priorat quan amb tal fi s'hi presentà.

El nostre il·lustrat consoci En Francesc Carreras Candi, publicà

1 P. VILLANUEVA, obra citada, vol. XII pág. 82.

anys enrera en el nostre Butlletí (1) un curiós treball respecte a l'esmentat incident i diu que: «la manera de finir, honrosa pels premostratencs, és un interessant episodi de la vida de l'erudit investigador eclesiàstic, al mateix temps que un hermós quadret de costums del segle XVIII». Al susdit treball remetem, doncs, els que vulguin conèixer els detalls de tan notable discussió.

El Pare Pascual era fill d'Esparraguera, fervent patriota i un enamorat de nostra parla amb la que escriví moltes de les seves obres, malgrat haver estat arreconada per la majoria dels nostres escriptors d'aquella trista època de decadència. Segons es fa ressò el P. Villanueva, la seva intransigència en aquest punt arribava a l'extrem de deixar sens resposta les lletres que li endrecaven escrites en altre llengua que no fos la catalana, exemple que potser cap dels catalanistes d'ara gosaria a seguir.

En opinió del P. Villanueva, la universalitat dels estudis a que es dedicà el P. Pascual perjudicà la seva obra de saví i de literat. Tenia grans coneixements en numismàtica, havent arribat a posseir dos valuosos monetaris que, segons el canonge doctor Barraquer, serviren de base a la renomada col·lecció d'En Vidal i Quadras (2).

Ntra. Dona de Bonrepsò

1 *Butlletí del C. E. de C.*, volum IX.

2 *Las Casas de Religiosos en Cataluña*, vol. I pág. 319.

Pel que en resta actualment, no apar pas que l'edifici del priorat de Bonrepòs hagués tingut mai una gran importància artística. En una sala que serveix ara de menjador als masovers, es veuen en el sostre diferents ornaments alternats amb escuts, tot de guix i de no gaire mèrit. L'església és petita i d'una sola nau amb altars denotant una gran misèria baix tots conceptes. A l'interior campeja l'estil del renaixement amb pobresa de mitjans i de gust, no oferint tampoc res de particular la porta que s'obra de cara a migdia. L'absis és rodó, molt senzill i petit, tenint al mig una finestreta sagetada, que segurament pertany a la primitiva capella construïda quan es trobà la imatge de la Mare de Déu de Bonrepòs, titular del Santuari. Està representada sentada, tenint damunt la cama esquerra el Nin Jesús també sentat i amb la mà en acció de beneir. Aquesta imatge té les faccions molt vulgars; és de fusta, pintat el cos de color vermellós i el mantell blau, presentant les característiques de les escultures de la XIII^a centúria. La seva alçària és de 0'71 m.

El P. Camós (1) explica la troballa de l'esmentada imatge per un príncep francès que, junt amb altres cavallers, caçava en aquelles boscuries i havent-se perdut, cançat de córrer d'ací d'allà, s'ajugué, quedant bentost adormit. En despertar-se, descobrí la Santa Imatge, la qual havia servit d'apoi a la seva testa, atribuint a això el príncep la dolçor del seu son i d'aquí el nom de Bonrepòs que es donà a la repetida imatge. Altre autor atribueix a un comte d'Urgell, en temps del comte de Barcelona, En Berenguer Ramon, la troballa de la imatge i la consegüent edificació de la capella.

Comenten amb la major ingenuïtat tan miraculós fet, els goigs que es canten en aquell Santuari, una estrofa dels quals diu així:

Caçant les feres un dia
 en esta Quadra feu nit,
 perdut i sens companyia
 en la terra feu son llit:
 però sobre vostra falda,
 trobà repòs més gustós,
 socorreunos Verge Santa
 senyora de Bonrepòs.

Encastada a la porta de l'església, hi ha una làpida romana que trobà el doctor En Josep Pey, prior de Bonrepòs en una enrunada església nomenada de Sant Feliu del lloc de Perolet. Amb molta cura i no poques despeses i dificultats la feu pujar dalt del priorat,

1 *Jardin de Maria*, pág. 235.

on desxifrà la inscripció continguda en dita làpida el P. Pascual i per a commemorar-ho és col·locà al costat de l'antiga una altra làpida que porta la data de 1783.

De la Quadra de Bonrepòs pot anar-se a l'Hostal Roig, seguint primer el camí de carros ja esmentat, durant cosa de vint minuts fins a trobar un camp de trumfes. Aleshores es tomba a mà esquerra pel costat mateix dels conreus, passats els quals s'enfila el viarany pel mig del bosc, remuntant la muntanya. Al cap de vint-i-cinc minuts més es troba la carretera que puja de Vilanova pel Pas Nou, quedant a l'esquerra l'entrada de l'engorjat. D'aquest enforçament de camins i en direcció sempre vers ponent, en vint-i-cinc minuts s'arriba a l'Hostal Roig. (Làm. LXII).

DE VILANOVA A L'HOSTAL ROIG. Es segueix la carretera o sigui el mateix camí ressenyat en l'itinerari anterior, fins a trobar el començament de la pujada que mena a Fabregada. La carretera va remuntant sempre pel costat esquerre del riu Boix fins al Pont Nou de Barmó o del Raro. Tots els noms dels ponts que hi ha en aquest trajecte són els dels antics amos de les terres on estan situats. Pel pont del Raro es passa a l'altra ribera del riu, que després d'un sobtat viratge que fa la carretera, emprèn aquesta la seva natural direcció vers el nord. Es troba un altre pont conegut pel de la Figuera i al costat d'aquest, la font del mateix nom, coneguda també pel de Lisac, situada dessota mateix de l'espada Roca dels Arcs. Allí la carretera torna a fer un altre fort revolt per guanyar la pendent del terreny i gira de nou en sentit oposat prop de la Font Blanca. Aquesta font, molt abundosa i d'aigua riquíssima, neix en el vessant sudoest de la muntanya que encercla, per la dreta, l'entrada del Pas Nou. Sembla ésser la deu més alta del riu Boix, qual riberal es domina en molta extensió, destacant-se baix el pla el poble de Gàrsola i en els darrers termes, la muntanya i poble de Montsonís, ja en plena conca del riu Segre. Més amunt de la Font Blanca no hi ha cap més corrent d'aigua constant, puix que, inclús dins de l'engorjat del Pas Nou, sols s'escolen les aigües de pluja. Pel costat de dita font passa, com havem indicat en altre lloc, un pintoresc camí que quasi planejant sempre, porta a Fabregada en vint-i-cinc minuts.

Tornant a l'indret on havem deixat la carretera, el paisatge es veu reclòs per imposants i dretes cingleres, formant un reclau de feréstega bella, al fons del qual hi ha la sortida del Pas Nou o d'Escales, (Làm. LXII) conegut també amb aquest darrer nom per uns graons o escala tallats a la roca viva per on s'enfilava el camí vell.

A fi de que pogués tenir la carretera un accés fàcil dins de l'engorjat, s'ha bastit a la seva sortida un gran mur de pedra. (Lám. LXI).

El repetit congost apar una colossal esberla de la muntanya. les acostades parets del qual, d'enasprades penyes d'alçària extraordinària, completen el seu aspecte de grandiosa rudesia i solitud. La llargària d'aquest engorjat és de cosa de mitja hora i sols hi manca que hi passés un gros corrent d'aigua, per poder-se comparar amb els més celebrats de la nostra terra.

Es conta en una rondalla molt estesa en el país, que en cert indret, dintre del Pas Nou, hi havia una grandiosa gavernera dessota de la qual es soplujaven els pastors per fer-hi la migdiada, com ho demostrava el trobar-s'hi un jaç o *arrevolcader*. D'aquí que, entre la gent senzilla de l'encontrada, hi arrelés la convicció que totes les nits s'hi amagava el dimoni, disposat a endur-se'n els vianants que durant el dia no s'haguessin senyat. Un jorn, cert subjecte foraster que volia passar per valent, va dir que ell no pensava pas senyar-se i que malgrat això, a la nit aniria vers el lloc aquell i per refermar més la seva despreocupació, afegí que fins cridaria al diable per si estigués endormiscat. Quan fou arribada l'hora convinguda, el foraster se'n pujà decidit cap al Pas Nou, però donà aquell dia la casualitat que, abans, un d'aquets *estanyers* ambulants que van de poble en poble carregats d'atuells de llauna i amb una caixa plena de *xismes i ferratam*, (així tal com ho conten), se li feu nit vora de la gavernera i com que el país és tan feréstec, s'amagà allí dins, mig mort de por, de son i de... gana, deixant-se caure damunt del jaç amb l'intent de continuar la caminada tan prompte es fes de dia. No gaire després, arribà nostre valent i com que era fosc, no va veurer el llauner; aleshores, acostant-se a la gavernera cridà amb tota la força de la seva veu: Dimoni! vols venir? Si, ja ho crec! espera'm, li respon el llauner des de dins el cau i reprement les eines, llaunes i la caixa amb un terrabastall que feia fredat, sortí el llauner, lleuger i joiós a reunir-se amb el company que li ofrenava la sort. L'altre, en sentir al *dimoni* que li responia i el soroll aquell de cadenes (!), apretà a córrer, esmaperdut, fugint de l'esperit maligne. També adalerat corria al darrera seu el llauner per conseguir-lo, i és clar, com més s'esforçava major enrenou movia. No cal esbrinar la fi d'aquella ridícula cursa i millor serà, doncs, deixar a l'albir de cada u l'acabament de la rondalla, que si bé senzilla, no està mancada de certa gràcia casolana.

Un còp acabat l'engorjat, es troba el *desferrador*, qual terreny era de molt dolent passar per les cavalleries abans de fer-se la car-

retera. Després ve l'indret conegut per *les forques*, per haver-n'hi hagut d'aixecades allí, segons es diu, i planejant sempre, no es tarda a arribar a l'Hostal Roig. (Làm. LXII). Des de l'entrada superior del Pas Nou fins a dit Hostal, hi ha trenta minuts i en total, des de Vilanova, cosa de 2 hores.

Es troba situat l'Hostal Roig en una collada que fa de nus d'unió de les serres de Comiols i de Bonrepòs amb el massís principal del Montsech. La casa dona als vessants de la Conca de Tremp i fins allí s'ha pogut obtenir, després de molts afanys, que hi arribés la carretera que puja de Vilanova de Meià. Les obres estan actualment parades i, per consegüent, sense tenir sortida aquesta carretera, cosa ben de doldre puix la seva continuació facilitaria molt millor l'accés a la Conca de Tremp, per ésser la pujada per aquest indret, menys costaruda i menys llarga que la de la collada de Comiols. Segons el primitiu pla, la carretera té de continuar vers els pobles de la Vall fins a Llimiana, on deu enllaçar amb la que hi puja des del començament del Pas dels Terradets, però per resultar aquest trajecte llarg i de molt costosa construcció, es diu que la faran seguir pel cantó de Sant Salvador de Toló, distant sols cinc quilòmetres de l'Hostal Roig i el terreny del qual és no gens accidentat. Si es fa com diuen, sortirà aquesta carretera dessota del poble esmentat, embrancant allí amb la general de Tremp.

En un o altre cas, aquest hostel recobrarà bona cosa de la seva passada anomenada, com també tornarà segurament a veure's concorreguda la fira de bestiar que es celebra cada any dalt de la collada pel dia de Sant Miquel Arcàngel, qual fira era de les més importants de Catalunya en temps passats.

La divisió de comarques que fa el Montsech, no sols pot observar-se allí per l'orografia sinò que també en alguns mots dialectals. Una evident comprovació ens la dona el nom de l'Hostal Roig, que així el nomena tothom a la Conca de Meià, però en canvi, a la de Tremp, ja pronuncien Roi, igual que ho fan en les valls altes del Pirineu lleydatà.

Els encontorns del repetit Hostal Roi són força atraients. Quasi a tocar s'aixeca un formidable grup de roques de capricios aspecte, on es diu que hi havia hagut un castell, però sols s'hi veuen les ruïnes d'una petita capella romànica, restes també, segons la tradició, d'un poble desaparegut nomenat Montllobar.

Dessota de la casa hi ha una font d'aigua ben bona i abundosa, però ho és encara més la d'una altra font situada a pocs minuts d'allí, al bell costat d'un camí que hi porta planejant des de l'Hostal.

De la darrera, en diuen la font de Balasc o del Bou, pel fet d'haver estat un d'aquets pacients animals qui suggerí la seva descoberta, contant-se a l'efecte, que un bou escarbotant insistentment a terra li quedà la pota mullada, ço que veient-ho el bover, buscà la deu d'aigua que un còp trobada fou ben aconduïda, construint-se a l'envolt una paret de pedra.

Davallant cosa de mitja hora llarga, pot visitar-se el poblet de Matasolana, que és un agregat del de Sant Salvador de Toló. Té un sol carrer i una petita plaça formant una agrupació de no gaire més d'una dotzena d'edificis, entre ells l'església, que per la seva pobresa i insignificància no cal parlar-ne més extensament. Dessota del poble, al costat d'un torrent, hi ha una font i a la sortida per la part alta, n'hi ha una altra força copiosa i bona.

El susdit torrent o barranc de Barcedana fa cap, quasi en línia dreta, al riu Noguera Pallaresa, formant una llarga i estreta vall tancada pel cantó dret per una serra que es desprèn de la de Sant Salvador de Toló i segueix paral·lela al Montsech oriental. Aquesta darrera serra s'albira en tota sa extensió; és molt emboscada per aquest indret, destacant-s'hi l'alterosa penya on està assentat el Santuari de Sant Salvador, vulgarment conegut pel Sant del Bosc.

Per Matasolana hi passa el camí que condueix a Sant Miquel de la Vall, — de qual municipi depèn l'Hostal Roi, — i segueix cap Aransís i Llimiana, situat aquest darrer a una altitud aproximada de 800 metres i a l'extrem occidental de la serra que havem esmentat primerament. La distància és de 2 hores 30 minuts des de Matasolana a Llimiana.

L'Hostal Roi és un lloc ideal per fer des d'allí l'ascensió al Montsech de Rubies o sigui l'oriental i per qui estigui acostumat a trescar per la muntanya és una excursió molt fàcil i gens cansada. Es segueix primer una bona estona el camí que mena al Santuari del Sant del Bosc, deixant-se després aquest camí per agafar un viarany que passa entremig dels extensos englevats de la muntanya i que amb persistent pujada condueix al cim de la carena, el punt més alt de la qual arriba als 1685 metres sobre el nivell de la mar i pot assolir-se des de l'Hostal, en una hora 30 minuts aproximadament. L'esmentada carena és molt regular i amb no gaires accidents topogràfics, tenint per aquest costat els vessants superiors bastant arrodonits i completament englevats, el que permet fer l'ascensió sense cap dificultat. Més avall, extensos boscos de roures i alzines ocupen els vessants de la muntanya, distraient de veure el fort desnivell que pren en certs indrets, en alguns dels quals mancats de

vegetació, produeix basarda el passar arran d'aquella considerable pendent de molts centenars de metres. Altrement, no és pas res això comparat amb l'esfereïdor aspecte que presenta l'altre vessant encarat de cara a migdia. Per aquell cantó, la serra va sofrir un formidable trencament, enfonsant-se les capes més altes més d'un mil·lari de metres produint les imponents cingleres que s'estenen en tota sa llargària i que per la forma que prenen d'enormes graons, donen al Montsech la seva especial fesomia. Segons l'opinió d'En Lluís Marian Vidal, les valls de Meià, d'Ager i de Corsà, es troben al fons d'aquella gran falla, la que ha deixat al descobert colossals masses de roques cretàiques que formen una barrera gegantina la qual únicament en comptats indrets pot travessar-se.

La desembaraçada situació d'aquesta interessant serra i el no tenir prop seu cap muntanya que li sobrepassi en alçària, fa que la vista que es frueix des de son cim sigui de les més esplèndides de la nostra terra. Descomptant el panorama que s'albira pel costat de migjorn, que donada la seva gairebé inacabable extensió es faria interminable de descriure, pot dir-se, sense por d'exagerar, que difícilment es trobaria una altra miranda que dominés millor i més extensament els Pireneus i les grans serralades que li serveixen d'estrep. L'esguard es perd entre aquella munior de pics i de muntanyes, tant de la banda de Catalunya com de terres molt endins de l'Aragó, sobressortint els grans cimals, entre ells el d'Aneto, la blancor de les geleres dels quals els fa destacar més encara.

Fent el Montsech de límit meridional a la Conca de Tremp, escusat és dir que la domina per complet, albirant-se la seva capital i molts dels seus pobles. Resulta també força curiós el poder contemplar des d'aquell incomparable mirador, quasi d'una sola ullada, els dos embassaments d'aigua més importants de la nostra terra, com són, el de Sant Antoni més amunt de Tremp, i el de Camarasa, situats un a cada banda del Montsech.

Es creu generalment que el nom que porta aquesta serra li prové de mont-sec, çó és, mancat d'aigua, qual suposició contradiu a bastament l'abundor que hi ha de fonts i de corrents d'aigua. Atenent a que en el llarg de la serralada es veu aquesta tallada per estrets congostos com el del Pas Nou i els Terradets en el Montsech oriental i el de Bonremei en el d'Ager, persones coneixedores del país, fan derivar l'etimologia d'aquella paraula dels mots llatins *montis* (mont) i *sectus* (tallat, partit).

DE L'HOSTAL ROIG AL SANTUARI DE SANT SALVADOR I A RUBIES: Es continua el camí que s'ha indicat anteriorment en fer la ressenya de

l'ascensió al cim de la carena del Montsech. Aquest camí segueix sempre a gran alçària en sentit longitudinal a la serra i amb escasses diferències de nivell, resultant per consegüent gens cansat i permetent fruir a tot plaer de la formosa vista del Pirineu. Als cinc quarts aproximadament des de l'Hostal, es passa per la pleta dels Arsos i més enllà se'n troba una altra amb la cabana dels pastors. Prompte després, s'albira a gran profunditat, dessota del camí, el Santuari de Sant Salvador o sigui el Sant del Bosc, edificat al bell cim d'un enasprat penyal. L'església i les dependències del Santuari ofereixen un aspecte molt pobre, ocupant per complet el petit pla del turó, al qual sols per un costat hi té accés el camí, car la resta està envoltada per esgarrifoses timbes.

Unicament en curtes temporades està habitat aquest Santuari i ni aleshores, hom pot refiar-se de trobar-hi hostatge i queviures, donats els migrats mitjans de què disposen.

La baixada des del camí que descrivim, es fa potser en menys de mitja hora, seguint un corriol que, amb pendent extraordinària, giravolta sempre per dintre del bosc i si dolent i cansat és aquest tros de camí, tal vegada és pitjor el que manca a fer per arribar al fons de la vall. Excusat dir, per tant, l'interminable i pesadíssim que resulta fent-ho en sentit invers.

Es sens dubte aquest indret, on la muntanya presenta efectes més bonics i emboscats, perdent la seva forma de vessants uniformes per convertir-se en un seguit de retallades penyes isolades, completament inaccesibles i de caient molt pintoresc.

El riu Noguera Pallaresa que travessa la Conca de Tremp en direcció de nord a sud, queda a l'esquerra de nostre esguard, albirant-se perfectament son curs i els indrets on aboquen llurs aigües el riu de Gavet i el barranc de Barcedana, la trajectòria dels quals és d'est a oest.

Tornant a emprendre el camí procedent de l'Hostal Roig i que havem deixat en parlar del Santuari del Sant del Bosc, als pocs minuts de caminar, s'arriba a la Portella Blanca, qual pas és dels més enlairats del Montsech de Rubies i apar un tall fet a la muntanya. En el cim, dues penyes de roques blanquinoses deixen obert un estret portell per on passa el camí. La davallada pel cantó de migdia, es fa per dintre d'una estreta canal de parets verticals de gran alçària, que resultaria veritablement emocionant de no estar el fons mig amagat per roques colossals despreses de la muntanya i per l'escassa vegetació que hi creix. La pendent és dretíssima i el camí ple de pedres esmicolades que acaben de fer-lo més ruí i cansat. Aquesta for-

ta davallada dura tres quarts o una hora, segons el dalit de qui la faci.

Com és de suposar, el paisatge, per aquest costat de serra, canvia per complet. Els termes llunyans estan mancats de la grandiositat de les grans serralades pirenenques i per això resulten no gens interessants, guanyant-ne en canvi els de més aprop, divent-se remarcar la superba vista que ofereix el Montsech d'Ager, qual muntanya es domina de dalt a baix, i la bonica visió, a vol d'ocell, de l'embassament de Camarasa. També és molt pintoresca la situació del poblet de Rubies, col·locat dalt d'un petit tossal que sobressurt del replà que fa la muntanya. (Làm. LXIII). Aquest replà o graó, l'amplària del qual és, per terme mig, de mil metres, corre la serra del Montsech en tota sa llargària tenint per sobre i al dessota, els vessants encinçlerats.

En arribar a poques passes de Rubies es troba una ben aconduïda font. El poble es componrà tot el més d'unes deu cases, agrupades a redós de l'església, essent aquesta pariona a la població per la seva migradesa. És un petit temple d'estil romànic, d'una sola nau de volta de canó, amb una senzilla façana d'època molt més posterior, surmuntat el frontis per una espadanya i la coberta és de llicorella. En canvi, és magnífic el panorama de cingleres que li serveix de fons, sobretot la imponent roca dita de Migjorn, que s'alça enasprada servint de paret a la canal que baixa de la Portella Blanca. (Làm. LXIV).

L'absis rodó de l'església és alt i molt esvelt, recordant els carreus i les arquacions i faixes que el ressegueixen les construccions de la XI^a centúria. (Làm. LXIII). Està aquesta església baix l'advocació de la Mare de Déu i depèn de la parròquia de Peralba, el rector de la qual hi puja a dir la missa els diumenges i tots els altres dies de precepte. La imatge de la Mare de Déu, és de talla i apar també pertànyer a una reculada època, probablement del segle XII. Té 0'72 m. alt., essent representada lluint la corona i sentada en una rica cadira, amb el seu Fill a la falda. A ambdues imatges els manca el braç dret, que segurament varen tallar-los perquè farien nosa per posar-los les virolades vestidures que tan les desfiguren, les quals prou ens costà el treure-les-hi, puix que entre mantells, vestits i altres robes superposades en comptàrem onze de totes menes. Llevat d'aquesta Mare de Déu i d'una petita imatge col·locada dins d'una capsa de fusta policromada, de les que serveixen per a la capta, res més es veu d'interès a l'interior de l'església. Sols per resultar una forma molt primitiva de confessionari, esmentarem el que hi ha arran del presbiteri. És fet

LLUÇÀS - SANT CRIST DEL BONCONSOL

VILANOVA DE MEIÀ - EL PAS NOU O D'ESCALES

VILANOVA DE MEIÀ - EL PAS NOU

L'HOSTAL ROIG

RUBIES - VISTA GENERAL

RUBIES - ABSIS DE L'ESGLÉSIA

RUBIES - LA ROCA DE MIGJORN, PENYALARS DE LA PORTELLA BLANCA

STA. MARIA DE MEIÀ - PADRÓ EN LA BIFURCACIÓ DELS CAMINS DE COLL D'ORENGA I RUBIES

COLL D'ORENGA

FIGUEROLA DE MEIÀ - EL PIRENEU ENTREMIG DEL PAS DELS TERRADETS

FIGUEROLA DE MEIÀ - VISTA GENERAL

BARONIA DE SANT HOISME - ESSLÉSIA

BARONIA DE SANT HOISME - ESSLÉSIA I CASTELL

LA MASSANA - ESSLÉSIA

LA MASSANA - EMBASSAMENT DEL NOGUERA - PALLARESA I SERRA DE MONTROIG

EMBASSAMENT DE CAMARASA - EL ROC DEL BISBE

d'una sola post en la qual s'obre una reixa de barrots verticals de ferro.

En el caire de la roca de migjorn hi ha una cova en la qual es poden enquibir, segons diuen, més de dues centes ovelles. Altres coves hi ha en el terme de Rubies, essent la més important de totes la del Forat de l'Or situada dintre del proper engorjat dels Terradets i prou coneguda per sortir d'ella més d'una mola d'aigua quan bufa el llevant.

De Rubies per anar en direcció al Noguera Pallaresa, hi ha dos camins, ambdós molt llargs i força cançats. El més curt baixa dret als Terradets, sortint dins del congost entre el Forat de l'Or, i la Font de les Bagasses. L'altre itinerari a seguir, i més convenient pels que vagin en direcció a Lleyda, és agafar dessota del poble el camí carreter que procedeix de Vilanova de Meià i que continua cap a una important pedrera de roca calça litogràfica, única d'aquesta mena explotada al nos-

RUBIES.—Imatge de la Mare de Déu

tre país, distant una hora de Rubies. Es troba situada aquesta pedrera a l'extrem oest del replà que havem parlat i la Companyia que l'explotava va fer construir anys enrera l'esmentat camí pel transport dels materials. L'explotació de la pedrera s'ha fet sempre amb intermitències i en l'actualitat no s'hi treballa gens, veient-se

les cases dels obrers buides i completament abandonades. Potser el pujat del cost dels transports, degut a la distància i al dolent del camí, les pronunciades pendents del qual no permeten als carros conduir gaire pes, fan poc renumerator el negoci, podent contribuir-hi també a que, un còp s'acabà la darrera guerra, s'han pogut tornar a importar de la célebre pedrera de Solenhofen (Baviera) les seves conegudes pedres litogràfiques que, d'antic, tenen acaparat el consum mundial.

Apart de l'especial constitució estratigràfica de la serra de Montsech, li ha donat també molt renom la munió de fòssils que hi ha en diferents indrets de la mateixa, formant part de bancals de gran extensió, on es troben varietat d'exemplars d'animals. Els gèneres menys coneguts i més estimats pels geòlegs es recullen entre les capes de les roques litogràfiques, que havem esmentat, veient-s'hi representades diferents menes de peixos.

Des de la pedrera en avall, és segueix un corriol que va revoltant el morro de la cinglera, albirant-se cada vegada més acostat l'embassament de la presa de Camarasa. Destacant-se vers el nord, es domina la sortida del Pas dels Terradets per dintre de qual colossal falla hi corre el Noguera Pallaresa.

Cal fer la baixada a peu imprescindiblement, car en certs indrets el camí és estretíssim i passa tan acostat de les parets del cingle, que amb prou feines deixa espai per a una persona. Al cap d'una hora d'aquest pesat descens, s'arriba al pla, passant el camí per Cal Ginesta, des de qual masia es va dret a la carretera, distant sols quinze minuts, i d'allí, a la poca estona, es troba la passarel·la o sigui el pont de ferro que travessa el riu Noguera Pallaresa, dessota mateix d'unes cases de fusta pertanyents a la Companyia constructora de la presa.

La carretera emprèn una fadigosa pujada fins al quilòmetre 44 que és el seu punt més alt i bentost s'arriba a Cal Adrià, que serveix de cantina i per això hi fan parada tots els automòbils públics. L'enlairada situació de la carretera permet fruir de boniques vistes vers el Montsech i, en direcció a llevant, es veu bellament edificat dalt d'un turó el poblet de Sant Hoïsmes conegut més comunment pel nom de la Baronia i forma part del municipi que comprèn els pobles i llocs de l'Atmetlla, Oroners, Sant Just, Figuerola de Meià, Rubies, La Massana i Fontllonga, essent aquest darrer el més important i el que li dóna el nom, molts de quals pobles ressenyarem en l'itinerari següent.

De cal Adrià a Ager hi ha 9 quilòmetres per la carretera esmentada.

DE VILANOVA DE MEIÀ A RUBIES: Es va primer a Santa Maria, pel mateix camí carreter ja ressenyat, el qual continua pel costat del fossar, trobant-se als pocs minuts una casa i després un pedró. (Làmina LXIV). Allí el camí es bifurca; el d'enfront porta al Coll d'Orenga i el de mà dreta és el que continua vers Rubies. A mig vessant de la muntanya, s'albira l'ermita de Sant Antoni, cap on s'enfila el camí, que passa després pel costat de la mateixa. Això és només que el començament de la fadigosa i llarga costa que deu guanyar-se per arribar a la *Cabroa* que és un colossal penyalar, en qual indret el camí és obert a la roca viva, aprofitant un relleix de la muntanya, que té al damunt i al dessota grandioses cingleres. Es travessa, per un pont, el petit barranc nomenat *el Regué*, vora del qual hi ha una mina de carbó. El Regué procedeix d'una font molt bona, d'on comença el camí dels Boixos que mena al Pas de l'Eugues que és un altre alt portell del Montsech. Aquest camí puja amunt sempre, seguint uns pocs marcats corriols vorejats de boixos, que s'entortolliguen per la dreuera fins al pas esmentat.

Tornant al pont del Regué, el camí continua vers Rubies unes vegades planejant i altres descendint per arribar a dit petit poble a les tres hores aproximadament de sortir de Vilanova.

DE VILANOVA DE MEIÀ A CAMARASA PEL COLL D'ORENGA I FONT-LLONGA: Es segueix el mateix camí de Santa Maria fins el pedró esmentat en l'itinerari anterior. (Làm. LXIV). Es continua aquest camí, deixant-se a mà dreta el que mena a Rubies, i pujant pausadament, al cap de 45 minuts es passa per dessota de la quadrada Torre de l'Espinalt que queda a la dreta dalt d'un replà de la muntanya, albirant-se arrapat a aquesta i a una alçària considerable, el camí de Rubies en l'indret on hi ha el grandió penyalar conegut per la *Cabroa*. La vall s'estreny empresonada pels vessants del Montsech a la dreta i els de la muntanya de Sant Mamert a l'esquerra, quedant entera en aquest darrer cantó el castell de Vall d'Eriet encimbellat dalt de la serra que es desprèn de dita muntanya. Des del castell, es necessiten dues hores grasses per guanyar el cim de Sant Mamert, on hi ha l'enrunada ermita d'aquest nom. La imatge del Sant titular de la mateixa, fou traslladada a Alós, de qual districte municipal pertany la muntanya.

De dessota de la Torre de l'Espinalt fins al Coll d'Orenga, no més hi ha quinze minuts o sigui una hora justa des de Santa Maria.

El Coll d'Orenga forma un planell de regular amplària verdjant-hi al bell mig una secular alzina de dimensions extraordinàries. (Làm. LXV). A l'extrem Nord hi ha una important masia que ofe-

reix un aspecte senyorívol amb el seu portal dovellat i les finestres ornamentades.

Aquest coll serveix de llaç d'unió del Montsech amb la muntanya de Sant Mamert i tanca per aquest costat la Conca de Meià, qual estreta vall s'albira en tota la seva llargària, seguint el curs de les aigües del riu de Santa Maria, que té son naixement en el mateix coll. L'altre vessant està encarat vers la vall d'Ager i les aigües davallen en direcció al Noguera Pallaresa, formant el barranc de Monnà que va a desembocar a dit riu més avall d'El Doll, ambdós darrers noms pertanyents a unes masies que hi ha en aquells indrets.

Enlairada a mà esquerra del Coll d'Orenga, s'albira a cosa de mitja hora, una alta torra rodona i a quinze minuts aproximadament d'aquesta, se n'alça una altra de quadrada, ambdues escalonades en els vessants de la muntanya de Sant Mamert, dominant la sobre-dita vall d'Ager. D'aquestes torres hi ha qui en diu els *Castelllets*, les quals, junt amb la de l'Espinalt, semblen formar part d'un cinyell de fortificacions per defensar el país dels moros possessiionats de la repetida vall. En l'edat medieval es nomenava en algunes donacions el castell d'Orenga.

En el Coll d'Orenga, segons explica el P. Pascual per referències d'un tal Llopart, rellogter de Lleyda i a l'ensems constructor d'obres, hi havia en son temps evidents vestigis d'haver-hi passat una carretera romana, el rastre de la qual es podia seguir fins molt prop de Camarasa, on també senyala l'existència d'un magnífic pont d'aquella mateixa reculada època. Altre important vestigi de carretera, treballada segons l'estil dels romans, trobà també En Llopart dalt del Montsech, en qual cas, podria suposar-se que ambdós trossos correspondrien a una mateixa via, que travessaria tota la Conca de Meià per anar a la de Tremp.

L'esmentat mestre d'obres, va construir el pont de Montçó i deu ésser també En Pere Llopart que, junt amb En Tomàs Desprat, foren comissionats en 1766 per la Junta de Comerç de la nostra capital per estudiar un nou traçat del Canal d'Urgell que devia pendre les aigües del riu Noguera Pallaresa, els plànols del qual no foren admesos per les dificultats que oferia la seva realització (1).

Es travessa el Coll d'Orenga, emprenent el camí una curta costa i després planejant i tornant a pujar, es baixa per fi a trobar un torrent situat dessota mateix de Peralba o Perauba com així ho pronuncien els del país, qual poble s'albira a l'enfront edificat dalt d'una llargaruda penya. En pocs minuts es pujà al susdit poble, que

1 P. PASCUAL, obra esmentada, vol. VI, pàg. 544 i següents.

dista una hora del coll tantes vegades citat. És aquest poble un agregat del de Santa Maria; té uns 55 habitants i sembla que a la part alta hi havia hagut un castell.

L'església és molt petita i senzilla, sense presentar cap estil determinat. Té la planta de creu llatina i la volta rodona, estant baix l'advocació de Santa Magdalena. D'aquesta parròquia depèn també, com tenim ja manifestat, l'església de Rubies i el rector per anar-hi a celebrar la missa els dies de festa, té de fer dues hores de camí del més fadigós i costarut que hi hagi.

En deixar el lloc de Peralba, el camí pren la direcció de migdia, seguint per un terreny no gaire accidentat i bastant planer. Cap al nord, hi ha en primer terme un petit tossal emboscat en el cim del qual hi està edificada l'ermita de Sant Joan, de la parròquia de Figuerola, i al lluny, entremig del grandíols trauc del Pas dels Terradets, s'albiren les nevades muntanyes de la Maladeta i altres serres pirenenques. (Làm. LXV). Poc abans d'arribar a Figuerola de Meià, es troba dessota del camí una font i desseguida es va a dita població que tindrà uns 150 h. i està situada en un planell. (Làm. LXVI). Presenta l'aspecte d'una petita vila murallada, amb les seves cases apiñades de les que en sobressurt una alta torre quadrada. Un vell portal dona entrada al poble pel carrer Major, sumament curt i estret, denotant prou bé aquest detall la insignificància dels altres carrers. Segons es diu per allí, en el departament inferior de la susdita torre, es trobaren una gran munió d'ossos humans, segurament víctimes de l'antic règim feudal.

L'església està edificada a les afores del poble i és de dimensions apropiades a la seva importància. Té tres naus, excessivament baixes les laterals, i damunt la porta s'alça una espadanya, estant mancat en conjunt aquest temple de tot caràcter artístic, podent sols esmentar com a més interessant l'altar del Roser, que és una pintura sobre tela bastant bonica. El seu patró és Santa Eulàlia de Mérida tenint per annexes aquesta parròquia les esglésies dels llogarets de la Baronia de Sant Hoïsmè i de La Massana.

La distància de Peralba a Figuerola de Meià és d'una hora o cinc quarts i per anar a Fontllonga directament des del segon de dits pobles, cal esmerçar-hi aproximadament altre tant, seguint un camí que corre planejant per la serra i baixa després cap al poble.

Si es vol visitar i conèixer de prop l'interessantíssim poblet conegut per la Baronia de Sant Hoïsmè o més senzillament per la Baronia, es surt de Figuerola pel camí de Fontllonga que continua en direcció ponent. Es deixa després aquest camí per davallar forta-

ment vers al nord-oest, fins al fons del barranc de Maranya, dis-tant una hora de Figuerola. Es travessa aleshores el barranc i a l'altra vorera, el camí s'enfila pel vessant d'una llargaruda serra molt aplanada en son cim i dret a ponent, a l'extrem de dita serra es troba el llogaret de la Baronia, bellament situat dalt d'un tossal quasi envoltat per les aigües de l'embassament del riu Noguera Pallaresa, que li donen l'aspecte d'una península. Des del barranc es fa aquest tros de camí en trenta minuts.

Pel cantó del Montsech, s'albira aquella imponent serra de dalt a baix, emmirallant-se en les tranquil·les aigües del pantan, i vers al sud, l'esguard no es cansa de contemplar aquell considerable toll d'aigua que apareix més escaient amb el seu color blau clar.

La població de Sant Hoïme es compon de 9 cases i per consegüent és també molt escàs el nombre dels seus habitants.

L'església és de reduïdes dimensions i els seus aparells, semblen indicar una construcció del segle XI o de començaments del següent. (Làm. LXVI). La planta és d'una sola nau, amb la volta de canó seguit i absis semicircular completament llis, tenint a cada costat una petita absidiola. En el centre de la forma tribolada s'alça un cimbori amb finestrals mig partits per columnes. L'altar major està dedicat a Sant Bartomeu.

Edificat dalt d'una roca, quasi tocant a l'església hi havia el castell, del que en resten esquarterades parets i una alta torre rodona, els murs de la qual són d'un gruix extraordinari. (Làm. LXVII).

Enfront, a l'altra ribera de l'embassament, hi ha l'abandonat poble d'Oroners, moltes cases del qual estan negades per les aigües d'aquell. L'església es veu isolada a la part alta del poble, posseint un esvelt absis rodó. Enlairada a la muntanya, a mitja hora més amunt del poble, hi ha l'ermita de Nostra Dona del Remei, la construcció de la qual apar antiga.

En una donació feta per Guillerma, a 17 de les kalendas de novembre de l'any 1200, es cedeix a l'església de Sant Salvador d'Oroners, una heretat que posseïa el castell d'Oroners; més el castell de dalt d'Oroners amb totes les seves pertinenències (1). En el segle XIV tenia aquest poble 6 focs i pertanyia a En Berenguer Josa, donzell.

De Sant Hoïme a la carretera d'Ager passant pel pont penjat de ferro del camí veïnal que mena a la mateixa, hi ha mitja hora llarga i després pot anar-se a Ager en dues hores aproximadament. Abans hi havia un camí que seguia en avall el curs del riu i portava a Camarasa en cinc hores.

1. P. CARESMAR, document 688.

Tornant enrera pel mateix camí de l'anada, a la poca estona es deixa per pendre a mà dreta un viarany que baixa vers el barranc de Maranya, prop on desemboca al llac, i el llit del qual està format de grosses pedres. Tot seguit es puja al Molí Nou de Fontllonga situat a no gaire distància i construït de pocs temps ençà. Posseeix aquest molí maquinària moderníssima moguda per l'electricitat, tenint al mateix temps cura d'una petita estació transformadora de força elèctrica.

El camí emprèn una forta costa despullada de vegetació, que puja quasi a dret fil, resultant excessivament cansada i molt llarga, esmerçant-se gairebé tres quarts d'hora per assolir el cim, on es troba edificat el poble de Fontllonga, que és el més important de tots els d'aquella rodalia i malgrat això, no té gaire més de 200 habitants, repartits en uns 60 edificis.

En l'actualitat, tots aquells pobles estan mancats de braços per treballar la terra, no perquè aquesta sigui dolenta, sinò que és degut a l'emigració de la gent del país que se'n va cap a Amèrica.

La situació del poble de Fontllonga és molt agradable i desembarçada i els encontorns estan ben conreuats, amb hortes a la part baixa i extensos oliverars cap al cim. Està a uns tres cents metres sobre l'embassament albirant-se al fons les seves blavoses aigües!

L'església parroquial té per patró a Sant Miquel Arcàngel. És relativament gran, però mancada en absolut de caràcter artístic, acabant d'enlletgir-la una alta torre-campanar, molt prima, que s'alça damunt del frontis principal, sense guardar cap mena de proporcions amb aquest.

Algún carrer i una plaça al mig de la població ofereixen un aspecte més simpàtic que no l'edifici de l'església. En moltes de les cases s'entortolliguen per la façana grans parres, ço que apar denotar una bona temperatura a l'hivern. En dita plaça, hi ha la capella de Santa Bàrbara que exteriorment no té res de particular.

Es surt de Fontllonga per l'extrem de migdia, per un planer camí de carros. Es troba a les poques passes un pedró i més aval, un altre dedicat a Sant Antoni, situat aquest darrer en una bifurcació de camins. Es segueix el de l'esquerra, arribant-se als 20 minuts de Fontllonga, a una bassa amb les parets de pedra, però sense aigua. Allí hi ha un altre trencall, divent-se continuar pel camí també de mà esquerra que, ascendint pausadament, segueix per dalt de l'ample planell. De girar cap a la dreta, es deixa el veritable camí de La Massana i aleshores s'ha d'agafar el de les torres de les línies transmissores de l'energia elèctrica, qual camí cons-

truït per la Companyia «Riegos y Fuerza del Ebro, S. A.», condueix també a La Massana, però es fa marrada i sobretot, resulta més cansat perquè si be passa pel dret i més acostat a l'embassament,—ço que permet fruir millor de la seva esplèndida vista,—en canvi deuen salvar-se dos o tres accidents topogràfics del terror per on davallen altres tants barrancs amb els consegüents alts i baixos que obliguen a fer.

L'últim dels barrancs esmentats és el de l'Embut i en ésser dalt de la darrera pujada es troba altre vegada el camí de Fontllonga, el qual dóna una gran volta per la muntanya de La Massana, arribant-se a la poca estona a aquest llogaret. (Làm. LXVII). La distància que hi ha entre ambdós pobles és d'una hora i mitja.

El lloc de La Massana es compon no més de 25 o 30 masies escampades per la muntanya amb una població proporcionada a les mateixes. És un agregat del poble de Fontllonga i l'església depèn de la parròquia de Figuerola de Meià. Aquest temple és el que presenta un caràcter més senzill i pobre de tots els ressenyats en el present treball. No té cap mena d'estil, oferint sols un cert relatiu mèrit arqueològic, la imatge de la Mare de Déu posada baix l'advocació de l'Assumpta, no estant però representada en el misteri de la seva Ascensió, sinò que està sentada tenint el seu Fill a la falda. És una imatge de talla que apar del segle XII repintada bàrbarament fa poc temps, havent tingut parescuda dissort el retaule de fusta de l'altar major, que l'han deixat fet un veritable pastitxo. Segons es conta, quan la guerra dita de la Independència, els amos d'una masia del terme, s'emportaren la imatge amagant-la perquè no caigués en mans dels francesos.

L'únic interessant que es veu a La Massana són les muntanyes que l'envolten i la bonica vista del pantan, a l'indret on aquest agafa potser major amplària. (Làm. LXVIII).

El camí vers Camarasa, baixa cap un petit torrent que es travessa i dóna la volta a un cònic turó en qual cim es veuen restes de belles edificacions. Als 20 minuts de La Massana es passa el barranc de la Figuereta de bastanta amplària i a l'altre costat, comença la drete pujada que mena, en altres 20 minuts, dalt de la serra que des de l'indret d'Alós pren la direcció de ponent fins a l'entreforc dels rius Segre i Noguera Pallaresa. Pot assolir-se també el cim de la serra seguint el camí de les torres, però sembla que és menys ràpid que l'anterior esmentat.

Un còp arribat el camí dalt de la serra, tomba lleugerament a la drete baixant a trobar una barrancada i pujant de nou, es va dret

cap el vessant que dona al Segre, qual riu s'albira al dessota a gran fondària. El magnífic paisatge que es contempla des d'aquell lloc, és el mateix que s'ha ressenyat al començament d'aquest treball, amb la única diferència de que s'albira des d'un pla molt més elevat ço que permet també dominar major extensió de terreny. Decantant-se uns quants minuts vers la dreta, es surt sobre mateix de la presa de l'aigua de l'embassament.

El camí de baixada va fent contínues reblincades per poder guanyar el fort desnivell del vessant de la serra fins al peu del riu. Es passa per la canal per on davalla el torrent, també descrit al principi en parlar del camí d'Alòs, i per fi s'acaba aquell dolent passant, qual llarg descens des del cap de la serra, dura cosa de 45 minuts. D'allí, en mig quart, es va a la Central hidroelèctrica del Salt de Camarasa, després del qual donem per tancat el circuit o triangle que ens havíem proposat descriure, però abans de termenar, ressenyarem una petita excursió

fluvial pel llac recurrent-lo, amb el canot de la Companyia, bona cosa de quilòmetres endins. Durà aquesta interessantíssima excursió per l'embassament cinc quarts d'hora a l'anada i emprant altres tants en la tornada, temps que ens passà a nosaltres com una exhalació, car tot el trajecte resultà de tal suprema bellesa que, en son estil, pocs llocs de la nostra terra considerem que la sobrepassin.

Deixarem pels tècnics el parlar de la importància de les obres fetes per embassar tant considerable volum d'aigua, com també

LA MASSANA.—Imatge de la Mare de Déu

ens excusem de fer cap descripció de la Central elèctrica construïda al costat de la presa. Pugem al cim d'aquesta, el mur ciclop de la qual de 151 metres d'amplada, ja imposa de debò i embarquem-nos per començar aquell agradable passeig.

La llargària actual de l'embassament és de 21 quilòmetres i en tindrà 26 quan les aigües arribin a la seva altura màxima. La fondària és de més de 70 metres prop de la resclosa.

Recorreguèrem el pantan quasi en tota la seva llargària, emba-dalits contínuament per aquell seguit de punts de vista tots ells bonics i interessants, els uns per la seva idealitat i placidesa i els altres plens d'imposant grandiositat, com la té sobretot l'incomparable estret on s'aixeca l'escaient Roc del Bisbe. (Làm. LXVIII). Més amunt s'albira el poble d'Oroners, abandonat pels seus veïns i mig cobert per les aigües, i a l'enfront d'aquest, el de la Baronia de Sant Hoisme, bellament edificat dalt d'un turó del cim del qual en sobresurten l'església i l'alta torre del castell.

JOAN ROIG I FONT

Clixés de Gabriel Roig.

Curset de Fotografia

UN dels actes més importants i concorreguts que enguany ha organitzat la Secció de Fotografia ha estat sens dubte el cicle de conferències donades per distingides personalitats de reconeguda competència, sobre diversos temes fotogràfics. La Junta de la Secció comptant amb la cooperació del seu company Sr. Garriga, inicià ja a últims del curs passat l'organització d'aquestes conferències que varem creure serien de gran interès i estímul per tots els socis, com així ha resultat. A l'esmentat Sr. Garriga es deu l'esquema dels temes a tractar, que han constituït les 6 lliçons teòriques, donades en el local social, i 4 de pràctiques en llocs apropiats.

Ell mateix prengué a son càrrec dues de les conferències: *Perspectiva en fotografia* una, i *Manipulacions fotogràfiques* l'altra, que tan magistralment desenrotllà demostrant un domini insuperable de la tècnica.

El Sr. Cò de Triola, s'encarregà del tema: *Fotografia a l'aire lliure*, en el que demostrà els seus reconeguts coneixements en la matèria.

El Sr. Rafel Areñas, explicà: *Retrat i composició de figura*, en qual assumpte hi té tan admirable competència d'artista professional. Les seves lliçons, teòrica i la pràctica en els jardins del

Laberinte, aplegaren un gran nombre socis, que amb gran interès les escoltaren.

Pel tema: *Disquisicions sobre la tècnica de la fotografia dels interiors*, indiscutiblement ningú tan indicat pels seus especialitzats estudis i anys de pràctica, com el Sr. Adolf Mas. Des del primer moment obtinguerem ben amablement i desinteressada el seu consentiment i tots recordarem per sempre les ensenyances de la seva conferència i en la visita a la Seu, en les que s'aprecià una vegada més que no sols és un artista acuradíssim en la fotografia, sinò que és a més un gran mestre.

El Sr. Rafael Degollada, donà l'última de les conferències que versà sobre: *Fotografia dels colors de la natura*, en la qual feu un consciencios anàlisi anatòmic, explicant des de la constitució de les diferents plaques autocromes, manera de tractar-les per obtenir els millors resultats, fins al seu montatge, amb importants dades de les seves investigacions i de la molta experiència adquirida.

En les visites al Parc Güell i al Turó Parc es feren les pràctiques de l'anterior conferència.

Totes les conferències i lliçons pràctiques foren concorregudíssimes i despertaren gran interès com ho demostra l'haver-hi assistit, a més dels socis, molts que no essent-ho s'inscrivieren amb matrícula creada especialment.

Encara que la Junta de la Secció ja ho ha fet individualment, ens plau donar des d'aquí les més corals mercés a tots els senyors conferencians en nom de tots els socis, creient interpretar un desig unànim.

MANUEL COMELLA

VIII^é Concurs d'Enginyeria

LA Secció d'Enginyeria del CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA amb el fi de contribuir a la cultural i patriòtica tasca d'aquesta entitat donant a conèixer i fomentant l'estimació que es mereixen les obres que escampades del mar a la muntanya de la nostra terra, hi ofereixen els diferents rams de l'enginyeria, es proposa fer un recull de guies-itineraris per visitar ço que de més notable ens hi mostra aquesta branca de l'activitat humana, per després reunir-les en una sola guia-itinerari general que pugui acompanyar l'excursionista a través dels bells indrets de Catalunya per ensenyar-li de com se fan dignes, per variats conceptes, de la seva amatent atenció.

Havent-se celebrat amb molt d'èxit el VII Concurs, que ha sigut dedicat a les instal·lacions hidro-elèctriques de la nostra terra, i prosseguint el camí per a la formació de l'esmentada guia-itinerari, passem a l'estudi de les matèries primes naturals que l'indústria utilitza.

Es per això que enguany, es complau en convidar a tots els associats del CENTRE, a pendre part al vuitè concurs de la Secció, per al que s'ha fixat el següent tema:

Guia-itinerari per visitar les principals explotacions mineres de Catalunya.

El premi serà de 500 ptes. ofert per l'Excm. Ajuntament de Barcelona i un objecte cedit per la casa Beristain i Cia. Aquest premi podrà ésser repartit entre dos dels treballs presentats, a judici del Jurat qualificador.

CONDICIONS

1.ª Els treballs hauran d'ésser rigorosament inèdits i escrits en català. Deuran constar necessàriament d'un itinerari marcat damunt d'un mapa de Catalunya, un quadre contenint les principals característiques de les explotacions que es visitin i una col·lecció de fotografies referents a aquelles. Podran a més anar acompanyats d'una memòria i els plànols, cròquis, mostres de mineral, etc., que cregui convenient el concursant.

2.ª Els treballs premiats quedaran de propietat del CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA, i els altres a disposició dels interessats durant tres mesos a comptar des de la publicació del veredict del Jurat, passats els quals s'entendrà que deixen al CENTRE la propietat d'aquells treballs.

3.ª El Jurat que adjudicarà els premis el formaran: els senyors presidents del CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA, de la seva Secció d'Enginyeria i de l'Associació d'Enginyers Industrials de Barcelona, el senyor Professor que designi l'Escola d'Enginyers Industrials i un altre membre elegit pels concursants. Per elegir-lo, cada un d'aquests acompanyarà els seus treballs, a més del sobre clos que contingui el nom del concursant, d'un altre també clos contenint el nom d'un enginyer industrial resident a Barcelona; si no resulta cap nom amb majoria, es resoldrà l'empat dels que tinguin més vots per sorteig, exceptuant el cas en què un d'aquests sigui professor de l'Escola d'Enginyers Industrials, que serà preferit. En el plec corresponent es consignarà, junt amb el lema, la inscripció «Votació d'un membre del Jurat», significat que renunciïn a aquest dret els que no enviïn el plec indicat.

4.ª Els treballs podran presentar-se des d'ara fins al dia 30 de juny de 1924 a l'estatge d'aquest Centre, Paradís, 10, pral., dirigits a la Secretaria de la Secció d'Enginyeria del CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA.

Barcelona, Juliol de 1923.—El Secretari, ANTONI HOMS.

Crònica del Centre

JUNY DE 1923

CONFERÈNCIES.—Els dies 1 i 8 el Sr. Joan Roig i Font, donà dues conferències sobre *Excursions per la Conca de Mejà*.

SECCIÓ DE FOTOGRAFIA.—*Excursions i visites*.—Els dies 3 i 4, feren una excursió a la Costa Brava seguint el següent itinerari: Blanes, Tossa i Sant Feliu de Guixols.

El dia 10, anaren a visitar els Parcs Municipals de la Font Groga i Cal Borni.

El dia 17, anaren a les costes de Garraf

El dia 29, visitaren la Granja Vella d'Horta, i el dia 30, seguint el costum establert des d'anys anteriors, tingué lloc el sopar de comiat al Tibidabo.

SECCIÓ D'ENGINYERIA.—Del dia 1 al 20, ha estat exposada, al local del CENTRE, una col·lecció de fotografies i plànols de les principals instal·lacions hidro-elèctriques de Catalunya, presentades per les Companyies d'electricitat «Riegos y Fuerza del Ebro, S. A.», «Energía Eléctrica de Cataluña», «Catalana de Gas y Electricidad» i algunes altres presentades per socis del CENTRE.

NOVES JUNTES. — SECCIÓ D'ENGINYERIA. — En la Junta General que aquesta Secció celebrà el dia 24 d'abril darrer va elegir la següent Junta Directiva: President honorari, Sr. Pere Rius i Matas; President, Sr. Salvador Filella; Vice-president, Sr. Antoni Ferran; Secretari, Sr. Antoni Homs; Vice-secretari, Sr. Manuel Miró; Vocals, Srs. Ferran Cuito, Ramon Montañá i Manuel Gumá.

SECCIÓ DE GEOLOGIA I GEOGRAFIA.—Aquesta Secció es reuní el dia 6 del corrent en Junta General, essent nomenats per aclamació els senyors següents pels càrrecs que s'indiquen: President, Dr. Baltassar Serradell; Tresorer, Josep Andorrà; Vocal, M Ferrer de Franganillo; Conservador, Josep Franch.

SECCIÓ D'HISTORIA I ARQUEOLOGIA.—El dia 13, es celebrà Junta General d'aquesta Secció, quedant constituïda la seva Directiva en la forma següent: President, Sr. Pelegrí Casades i Gramatxes; Secretari, Sr. Timoteu Colominas; Arxiver, Sr. Manuel Gausá; Vocals, Srs. Enric Vilaseca, Manuel Genovart, Joan B. Fonta i Josep Salvany.

SECCIÓ D'ESPORTS DE MUNTANYA.—La nova Junta Directiva d'aquesta Secció, elegida el dia 20, és la següent: President, Sr. Ignasi Folch i Girona; Vice-president Sr. Joan Pujolar; Tresorer, Sr. Enric Sellarés; Secretari, Sr. Josep M.ª Guilera; Vocals, Srs. Josep Carbonell, Josep Pons, Joan Llimona, Francesc Soler i Coll i Joan Sellarés.

Noves

En honor d'En César August Torras

La Junta directiva d'aquest CENTRE enterada de la mort del qui fou nostre president, ocorreguda el dia 22 de juny, es reuní el vespre del mateix dia en sessió extraordinària en la que es prengueren els següents acords:

Suspendre en senyal de dol la Junta General ordinària que estava convocada pel mateix dia a la nit.

Hissar en l'estatge social la bandera a mig pal amb un vel negre fins a tan que rebés sepultura el cos del President.

Concòrrer en corporació a l'acte de l'enterrament, que fou senyalat pel dia 24, i convidar a assistir-hi els socis tots de nostre CENTRE, així com els Ajuntaments de Barcelona i Camprodon i juntes de l'Orfeò Català, Atracció de Forasters i Consistori dels Jocs Florals, entitats de les quals en fou membre el Sr. Torras.

Remetre a la família unes branques d'avet i roure, tallades d'un bosc pireneenc, lligades amb els colors catalans i amb la llegenda "El CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA al seu President", per ésser col·locades damunt el taüt.

Col·locar el retrat del Sr. Torras en les galeries d'excursionistes il·lustres que figura en la sala d'actes.

Celebrar una sessió necrològica dedicada al difunt i per tal de donar-li el major relleu, fer-la coincidir amb la sessió inaugural del pròxim curs.

Proposar a la vinent Junta General que es nomeni el Sr. Torras President Honorari del CENTRE a perpetuïtat.

Tenint en compte que el Sr. Torras fou l'iniciador i propulsor del Xalet d'Ull de Ter, col·locar en dit edifici una placa en la qual s'hi faci constar dites circumstàncies.

Demandar a l'Ajuntament de Barcelona que dongui el nom del Sr. Torras a un carrer o plaça d'aquesta ciutat.

Interessar també de l'Ajuntament de la nostra capital que col·loqui un bust del Sr. Torras en un dels Parcs de muntanya que posseeix.

Demandar a l'Ajuntament de Camprodon que dongui el nom del finat a algun carrer o plaça d'aquella vila.

Dedicar-li un monument rústec o padró en algun lloc enlairat del camí d'Ull de Ter a Núria.

Publicar en el número d'octubre del BUTLLETÍ la necrologia del senyor Torras i demandar per dit número la col·laboració de les principals figures de l'excursionisme.

I reiterar el pèsam a la família, comunicant-li a l'ensems, els precedents acords.

Enterrament de nostre President

Tingué lloc el diumenge dia 24 i fou un veritable acte d'homenatge pòstum que els elements excursionistes volgueren realitzar al qui fou llur

mestre, ja que la mort havia impossibilitat d'efectuar en vida el que li tenien dedicat.

La concurrència a l'acte de l'enterrament fou nombrosíssima, veient-s'hi representades les entitats capdals de l'excursionisme i altres branques del renaixement català, així com els companys de professió de Banca i Borsa entre els quals era el difunt ben estimat.

El cap del dol hi anava, en representació de l'alcalde de la ciutat, el regidor Sr. Sabater i Julià, un senyor sacerdot representant la Junta d'Obres de la Parròquia dels Angels, els fills César, Josep Maria, Oscar i Enric, els gendres Srs. Santasusagna i Xicoy, els regidors Srs. Suriñach i Claret de la vila de Camprodon i les Juntes Directives del CENTRE i de la Societat d'Atracció de Forasters. La Secció del Canigó del *Club Alpin Français* hi estava també representada per un dels seus membres.

Damunt la caixa mortuòria el CENTRE hi posà un feix de branques d'abet i roure dels Pireneus, lligat amb una cinta de les colors pàtries. En altre cotxe hi anaren les corones que li dedicaren la Lliga de Societats Excursionistes, la Societat d'Atracció de Forasters, els defensors del bosc del Gresolet, l'Ajuntament de Camprodon, l'A. E. «Avant», l'A. E. «Catalunya» i l'A. E. «Júpiter».

El cadàver fou portat a l'església de la Puríssima Concepció, on la Comunitat cantà una altra absolta i al xamfrà dels carrers de Llúria i Corts Catalanes tot el seguici prengué comiat de la desolada família, a la qual encara acompanyaren fins al Cementiri Nou, nombrosos amics i representacions.

D. E. P. el nostre inoblidable President.

CONGRÉS DELS PIRENEUS DEL «CLUB ALPIN FRANÇAIS».— El Congrés anyal que celebren els nostres companys dels vessants septentrionals dels Pireneus, tindrà enguany un final que ens interessa especialment, ja que vindran a cloure'l a nostra ciutat el pròxim mes de setembre.

Després de les acostumades excursions pels Pireneus s'efectuarà la tercera part del Congrés amb el següent programa:

Dia 25.—Arribada a Barcelona. Nit: Recepció en el local del CENTRE.

Dia 26.—Excursió a Montserrat. Grup Alpinista: Recorregut total de la muntanya amb l'ascensió als Ecos per l'esquerda S.O. Grup turista: Visita al monestir i ermites utilitzant el cremallera i funicular.

Dia 27.—Visita dels principals monuments històrics de la Ciutat. Clausura del Congrés amb un sopar al cim del Tibidabo.

Dia 28.—Retorn a França.

No cal dir que el CENTRE farà tots els possibles perquè l'estada a la nostra terra dels volguts hostes, sigui el més agradable i interessant que es pugui. A la Secretaria de la nostra entitat es donaran les informacions necessàries als socis que vulguin pendre part a la primera i segona part d'aquest Congrés, en els Pireneus centrals i orientals respectivament.

Estació meteorològica de Viella (Vall d'Aran)

RESUM DE LES OBSERVACIONS DEL MES DE JUNY DE 1923

TEMPERATURES A L'OMBRA				PRESSIONS BAROMÈTRIQVES	
MITGES MENSUALS		MÀXIMA ABSOLUTA en 24 hores	MÍNIMA ABSOLUTA en 24 hores	MITGES MENSUALS A 0° I A LA GRAVETAT NORMAL	
8 matí	4 tarda			8 matí	4 tarda
12°48	16°93	26° (dia 30)	1°5 (dia 22)	684.57 mm.	683.59 mm.
Oscil·lació extre- ma mensual 24°5		MITGES MENSUALS		A 0° I AL NIVELL DE LA MAR	
Variació màxi- ma diurna (dia 23) 21°5		20°3	5°88	767.2 mm.	764.8 mm.
				Màxima (dia 12) . . . 772.5 mm.	Mínima (dia 4) 758.8 »
				Oscil·lació extrema. 13.7 »	

HUMITAT RELATIVA

PLUVIOMETRIA

MITGES MENSUALS	8 matí	4 tarda		
Termòmetre sec.	12°48	16°93	Total d'aigua caiguda en el mes . . .	13.8 mm.
Termòmetre moll	10°36	13°38	Dia de major caiguda (dia 14)	4.7 »
Humitat (percentatge)	75.2	64.6	Intensitat per dia de pluja i neu . . .	10.72 »
Dies de saturació	—	—	Total d'espessor de neu en el mes . .	— mt.
			Dia de major espessor (dia)	— »
			Vent dominant en els dies de pluja i nevades.	NE.-NW.

VENT

DIRECCIÓ	8 matí	4 tarda	VELOCITAT EN 24 HORES	
Calma	—	—	Mitja mensual diària	192.034 k.
N.	2	5	Màxima absoluta (dia)	370.000 k.
NE.	22	7	Recorregut total en el mes	5.761.020 k.
E.	—	—		
SE.	1	1		
S.	1	—		
SW.	—	2		
W.	—	1		
NW.	4	14		

ESTAT DEL CEL

DIES	8 matí	4 tarda	DIES DE	NÚVOLS		NUVOLOSITAT	
				CLASSE	8 m. 4 t.	MITGES MENSUALS	
						8 matí	4 tarda
Serens	9	2	Pluja 8	Cirrus 5	—	4.13	5.7
Nuvolosos	15	22	Boira 11	Nimbus 2	5		
			Gebre	Stratus	1		
			Glaçada, 8 m.	Cumulus	7 16		
			Neu 1				
Coberts	6	6					

Les anotacions diàries han estat preses pel G.^a Josep i revisades pel DR. M. FAURA I SANS.